

ČIN I

Dvadeset pet godina kasnije, mala kuća u Majamiju

Sišao sam u Mali Haiti, kod mojih tetaka, po paket. Dve tetke mi žive u Majamiju (tetka Rejmonda i tetka Ninina). Ostatak familije još je u Port-o-Prensu. Tetke mi stanuju u blizini Avenije severni Majami, na deset minuta (peške) od Bogorodičine crkve. Tetka Ninina radi u maloj prodavnici suvenira na aerodromu, a tetka Rejmonda provodi noći sa obolelima od neizlečivih bolesti, u bolnici *Džekson*. Tetka Ninina još se nije vratila s aerodroma, a tetka Rejmonda se već sprema da krene na posao. Predala mi je paket koji mi je poslala majka. Zna moja majka na kojoj sam adresi u Majamiju, ali sve što mi šalje neizbežno mora da prođe kroz ruke njenih sestara. Na taj način je sigurna da ću se vidati s njima. Jednom nedeljno, sredom ili petkom, odem da ih vidim. Nema tog normalno sazdanog ljudskog bića koje bi bilo u stanju da se sa tetkom Rejmondom suočava češće nego jednom nedeljno.

„Neću ja odmah na posao“, kaže mi ona dok pravi red u svom sobičku prepunom neobičnih predmeta.

„Tetka Rejmonda...“

„Previše poslao imam... (Dubok uzdah.) Treba prvo da odem do *Hola* da platim poslednju ratu i uzmem haljinu, to ti je haljina od žutog tergala, kupila sam je za Rene, ona mi je prošlog meseca pisala, kaže, nema više šta da obuče kad ide u crkvu, dok ja, eto, za crkvu uopšte nemam vremena,

Bog neka mi oprostí (na brzinu se prekrstila), a ne osećam potrebu ni da ga molim da mi prašta. Zna on, vidi on kako ja živim ovde, u Majamiju, u paklu Majamija...“

Snimci neke pucnjave na televiziji. Mali crno-beli televizor, visoko izdignut, navrh brda od novina (*Majami herald, Ebony, Amsterdam njus, Fri blek pres*). Tetka Rejmonda se hrani informacijama i kafom. Proguta stotinak šoljica vrele kafe dnevno.

„... Vidiš, jutros se to dogodilo“, kaže ona pokazujući prstom na televizor, „žena je bila kod svoje kuće kad su joj dva tipa upala u kuhinju, nije imala vremena ni da ih pita šta hoće kad su je upucali u glavu. Onda su je polili benzinom i zapalili. Komšije su pozvale policiju. Kad su je doneli u bolnicu *Džekson*, još je bila živa, ajd da kažemo, ono što joj je od tela ostalo neprestano se trzalo... Tri sata je patila, a izgleda da nije bilo šta da se ukrade, možda zbog toga nisu ni dolazili... Satana je tu na delu, Satana je spopao dušu ove zemlje, o, Vavilone, i triput gore od Vavilona, kad će ovom iskušenju doći kraj?“

Tetka Rejmonda hoda po sobi u podsuknji, na sebi ima i grudnjak. Pomamno traži par čarapa.

„Vidiš, policija ih je našla u nekoj kućici kod Majami Biča. Izgleda da su to neki Kubanci koji su prošle nedelje stigli... Normalno je da se sve to dešava: ljudi dolaze u ovu zemlju i, posle nedelju dana, bace ih na ulicu kao paket prljavog veša. Onomad se desilo...“

Zastaje da navuče bele bolničke čarape. Cipele su na natkasni.

„... Jedan čovek, iz Merilenda je tip, otac porodice, ostao bez posla, izgleda... Vratio se kući... O, sranje, zaboravila sam peglu na dasci...“

U skoku, tetka Rejmonda hvata peglu, u poslednji čas.

„Da, gde sam ono stala! A, da... Čovek došao, zagrlio ženu i decu kao da se ništa nije dogodilo, istuširao se, presvukao, večerao s porodicom i legao da spava...“

„Zna li se da li je i vodio ljubav sa ženom?“, pitam ja bezazleno.

„Za to ne znam...“, počinje tetka Rejmonda, pa shvati da je to fora. „Što me to pitaš, lupežu jedan mali?“, kaže ona s osmehom u uglu usana. „Pusti da završim: sutradan, on izlazi iz kuće kao da će na posao, sve na vreme! Ode do banke, uzme dovoljno novca da kupi mitraljez... I eto ga u *Mekdonaldsu*, pucao po narodu...“

Duga tišina.

„To ti je Amerika, sine moj...“

Završila je s peglanjem bolničke uniforme, i menjamo temu. Tetka Rejmonda oblači staru sivu haljinu.

„Gledaj ove sudove, ako ih ja ne operem, ostaće tako za vjeki vjekov. Sve ja moram da radim u ovoj kući. U *Džeksonu* provedem dvanaest sati dnevno i ostaje mi vremena samo da jedem, kupim sebi haljinu – kad radiš u bolnici, moraš stalno da si besprekora“ (rekavši to, ona lagano klima glavom, da se vidi da je ponosna), „i da pošaljem malo novca u Port-o-Prens... Sve ostalo ode na račune... Gledaj ovo“, pokazuje mi svežanj smeđih koverti, temeljno zalepljenih, „da bih to platila ja dajem krv belcima, i kaži, eto, i sâm da nikada nemam nepotrebnih troškova... Samo ono neophodno. Ne mogu bez jela i piće, ne mogu bez struje, volim da pogledam vesti na te-veu, novine pre svega, sva sreća te me to ne košta ni pare, uzimam ih u bolnici... Tamo stižu sve novine koje izlaze u zemlji, u svakom slučaju mnogo ih stiže, ali ja, ja sve to pročitam, nijedne ne propustim...“

„I donosite ih kući.“

Ona se okreće, kao da je zaprepašćena što mi čuje glas.

„Kad naiđem na članak koji me stvarno zainteresuje“, kaže ona živahno, okrznuvši pogledom kamaru novina ispod televizora. „U bolnici, ljudi slušaju *sapunske opere*, ne znam kako mogu, ali ja, ja moram da znam šta se događa u Rusiji, u Nemačkoj, u Južnoj Africi... Imam jednu bolesnicu tamo, rak metastazirao, kaže mi svaki dan: 'Rej', tako me zove, 'ne

znam šta ti može doneti to što tako slušaš vesti, sem da dobi- ješ čir...’ Ima ona pravo, gledaj, juče, vratila sam se ovamo pre- morena, legnem u krevet, upalim televizor i – bam! – snimci haićanskih izbeglica... Vlasnik lađe im uzeo novac i obećao im da će ih dovesti ovamo, a kad je opazio američku obalsku stražu, ostavio ih na pučini...“

„Kako je tek tako mogao da nestane ako je lađa bila na pu- čini? Otplivao i tako se spasao, ili je prosto iščezao?“

Tetka Rejmonda odmahuje rukom, kao da bi da me ubedi da mi je pitanje idiotsko.

„... Kad su ih pohvatali, polovina je bila pomrla od žeđi... Kad smo već kod toga, ništa od sinoć nisam jela... Ne mogu ni da jedem kad vidim da drugi gladuju... Umeš li ti da mi objasniš zbog čega na te-veu puštaju samo vesti?“

Posmatra me pravo u oči. Zar zaista očekuje da joj odgovo- rim? Čisto sumnjam. Tetka Rejmonda nikada ni za čiju nije marila. Kuka ona, ali je ne treba tešiti.

„Rad, rad i samo rad, to ti je kod mene sve. Idem na posao, vraćam se kući, pojedem koji zalogaj, već ni apetita nemam, sve mi ovde stoji, u stomaku, no dobro, napregnem se da po- jedem nešto, onda uzmem laksativ i legnem da spavam, ali ne, ne mogu da spavam, nemam vremena, moram sve poslo- ve po ovoj kući da završim, kao što i sam vidiš. Nema ovde muške ruke, sama sam sa Nininom i moram o svemu da bri- nem, gledaj, doterala sam ovaj frižider, prekjuče, jer je onaj bio prestar, nije više hteo da leđi, a bio je *Vestinghausov*, dobra marka, ali šta ćeš, svemu dođe kraj... I ja ću jednoga dana, skoro će to biti, da umrem, umorna sam, nemam snage u ru- kama, to je normalno, mnogo su ove ruke radile, radim kao životinja... Noge me ne drže više... Čime sam to zaslužila? Nikoga nisam ubila. Život sam provela čineći dobro... Sve što imam, prosta stvar, ja i dajem... E, a sada, meni samoj ništa nije ostalo, ništa sem ovog jadnog tela... Pitam se, kat- kad, da li bi neko hteo da menja jednu staru Rejmondu za jednu novu...“

Grohotom se smeje. Smeh joj je svež, kao detinji maltene.

„Nego gde sam ono stala? E, da... Tip je došao i ostavio mi frižider tu, ispred kuće, iako sam mu rekla da ga protera kroz dvorište, i vrata sam mu ostavila otvorena, sve, ali on, šta ga briga, ja mu platila, a on neće da vuče... Krupna je to greška bila...“

„I vi ste onda sami uneli frižider u kuću?“

„Htela sam“, mangupski se smeška, „ali kad su tipovi koji rade u ovoj garaži videli šta me je snašlo, odmah su pritrčali da mi pomognu... Zašto? E pa, zato što ja umem da živim, sa svakim porazgovaram, nisam snob, uvek to govorim Ninini, ali Ninina je uvek bila takva, ona bira kome će da se obrati, a ja, ja sam ti demokrata jedan, kao i tvoj otac što je bio, znam kako ljudi žive i svi znaju kako živim ja... Moj ti je život jedna otvorena knjiga. Nema tu tajni“, kaže i gleda me pravo u oči. „Slušaj, juče, poslala ja novac Žilberti jer ima neke probleme, a kad ona ima probleme, pogodi kome se obrati za pomoć. I, pazi, nemam ja ništa protiv, taman posla da ode da prosi kod nekog muškarca, to, to ne može, nijedna Daina kći nikada se tako nije ponizila. Ishod: nema muškarca u ovoj porodici, tako je, bio je jedan, tvoj otac, nije bilo ko... Nama, znaš, muškarci nisu potrebni. A i čemu sve to, a? Šta bih ja sad s nekim muškarcem? Radije bih nekog malog matorog milionera, ne, milijardera, jer danas biti milioner ne znači ništa, a i važno je da bude jednom nogom u grobu, dve-tri godine da su mu ostale, jer bi inače postalo zamorno, sve što dugo traje na kraju počne da zamara...“

Završava s oblačenjem. Uzimam paket, koji sam bio ostavio na trpezarijskom stolu. Ona me pozdravlja, po vojnički.

„Ovo ti je moja vojnička uniforma. Ovaj moj posao, to ti je gore nego da si u armiji. Bude me u gluvo doba noći, nekad i po tri dana radim zaredom... Naravno, plaćaju, ali“, tu joj se glas razblažio, na ivici je suza, „nisam ja više mlada, a nemam ni snage za toliki posao...“

Prilazi mi i još jednom me pogleda pravo u oči. Ubrzo spuštam pogled.

„Gledaj me...“

Prstom mi upire u lice.

„Ništa nećeš da kažeš, a? Nadaš se da ću što pre umreti.“

Stojim tako, nakratko, spuštene glave. U njenim očima – oganj. Košćatom šakom hvata me za bradu i podiže je, ostrim i preciznim pokretom.

„Kako to, tetka Rejmonda?“

Onaj prst mi je sada pod grkljanom, preti gore od meksičke kame.

„Knjiga ti je gola laž, od početka do kraja.“

A-ha, trebalo je da se setim... Sve je ovo bio, zapravo, mi-zanscen, samo da bi došla do srži. KNJIGA. Upravo sam, nekoliko meseci pre toga, objavio knjižicu o svom detinjstvu, i tetki sam poklonio primerak... Rekla mi je, pre neka dva meseca, da ju je odmah pročitala, za tri dana. Malo kod kuće, malo u autobusu, malo u bolnici. Zanimljivo, posle toga mi više ništa nije rekla o knjizi. Jednom ili dvaput sam pokušao da je naučem na temu. Ništa. A danas – tres!

„Ništa nije istinito u toj knjizi“, reče.

„Ništa?“

„Tako je, ništa“, kaže ona izazivački.

Tetka Rejmonda se, za ciglo tri sekunde, bacila na polici-cu gde moja knjiga stoji uz nekoliko knjižica s kulinarskim receptima. Uzima je, otvara, njuška kao da nešto zaudara. Ja bih radije da izbegnem to sučeljavanje.

„Naravno, tetka Rejmonda, to je fikcija.“

Prirodno, ona na to ne pada.

„A, ne, nećeš tako da mi se provučesh... Kad čovek ne zna šta da kaže, on onda ne navodi imena raznih ljudi...“

„To je, kad se sve sabere, mešavina fikcije i realnosti...“

„Šta me briga šta je! Još ja umem da čitam, bogu hvala...“

Grozničavo prelistava knjigu.

„Otkud znaš za Timizu?“

„U stvari, to što piše dogodilo se Ožinei, ali meni je bolje poslužilo za Timizu.“

„Bravo“, kaže ona prezrivo se smeškajući. „I tako će Timiza, kad bude čitala tvoju knjigu...“

„Tetka Rejmonda, Timiza ne ume da čita.“

Grohotom se smeje. U istom trenutku, zvoni telefon. Ona trči da se javi. Kratak razgovor.

„Iz bolnice zvali... Uvek ta bolnica, jer ko bi se drugi mlatio da zove Rejmondu. Jedini koji je pamtio kad mi je rođen dan, moj otac, nije više živ.“

Klizav teren, veoma klizav. Ćutim, u nadi da će njen monolog (monolog u formi dijaloga) krenuti u drugom pravcu.

„Što se mog oca tiče, samo si laži napisao...“

Eto, nema šanse da joj umaknem. A dobro se sećam da sam verno oslikao portret svoga dede.

„Tetka Rejmonda, meni je on bio deda“, završavam mucajući.

„Znam ja to, ali ga ti, ipak, ne poznaješ.“

„Nisu isto deda i otac, hoću da kažem, ista je to ličnost, ali dve različite uloge...“

Posmatra me na časak, malčice smetena, kao da joj je nešto promaklo.

„Zašto ništa nisi rekao o solidarnosti u našoj porodici?“

„Pričao sam o baki...“

Posramio sam se, u trenutku, što sam to izrekao. Tetka Rejmonda se smeje. Sva zrači. Mora da je bila lepa!

„Da, to, dobro ti je to bilo... Uvek si voleo baku...“

Ćutimo nakratko. Da (moja baka) sada je među nama. Kratko primirje.

„Što nisi rekao da se moj otac žrtvovao da bismo se mi školovale? Jedno vreme, tamo, u Malom Goavu, ljudi su slali kćerke da uče šivenje kod Žili, ali moj otac je...“

„Da, tetka Rejmonda...“

„Pusti me da završim, mladiću, imao si vremena da kažeš to što si hteo, a sada će ceo svet da zna sve o nama, toliki ljudi koje uopšte ne poznajem, koje nikada neću upoznati... Otac je odlučio da nas pošalje u Port-o-Prens na školovanje. Ne možeš ti da razumeš šta je to značilo u to vreme... Taj čovek“ – velika fotografija moga dede bila je okačena iznad telefona – „žrtvovao se za svoje kćeri, a toga u tvojoj knjizi – nema.“

Udara šakom po knjizi, snažno: čudno se osećam, kao da me neko ispljeskao. A opet, tetka Rejmonda mi je, ima tome nekih deset godina, ispričala neku drugu verziju, potpuno drugačiju od ove. Ne bih rekao da je ovo pravi trenutak da joj protivrečim.

„Mi, Daine kćerke, uvek smo zajedno istupale pred zlu kob, uvek smo bile zajedno i uvek ćemo zajedno i ostati... Nijedan nas muškarac ne može razdvojiti, samo je jedan muškarac bio u ovoj porodici, tvoj otac, samo on... Znam da je Žilberta imala ljubavnike, i Ninina, takođe, ponekog, ali sve je to bilo prolazno, nije to bilo zaista važno...“

„A tetka Rene?“

Dreknula je.

„Nikad!“

Žudeo sam da joj kažem da se upravo zbog nje same sve tako dogodilo, jer ona je ta koja je zatrovala život svojih sestara fiks-idejom o jednom jedinom muškarcu, ali kakva sad vajda od toga...

„I meni su“, dodaje ona s nečim izazovnim u stavu, „stizale ponude, ali ja sam se opredelila za porodicu, i dok god budem potrebna svojim sestrama, ja ću biti tu... Pravi kape-tan nikada ne napušta brod u jeku oluje...“

„Kakve to oluje, tetka Rejmonda?“

„Oluje života, gospodine.“

Hitro skuplja račune i čuška ih u prednji desni džep. U prolazu hvata maramicu (ima blagu prehladu) i prelazi u salon, ne pogledavši usput u ovalno ogledalo. Dok sam ja shvatio

šta se dešava, tetka Rejmonda je već na ulici. Trčim ka svojim kolima, da je sačekam na raskrsnici.

„Tetka Rejmonda, mogu da vas odbacim...“

„Ne, hvala.“

„Nikud ne žurim...“

„Autobus mi staje ispred bolnice.“

„Meni je to sitnica... Samo da okrenem auto.“

„Ne moraš da ga okrećeš.“

Dođe mi da izludim.

„To mi je usput, tetka Rejmonda, baš bih voleo da vas odvezem na posao... Biće mi zadovoljstvo...“

„Neću da te zadržavam od posla... Evo mi autobusa.“

Gledam je kako uskače u autobus. Torbu stavlja pod desno pazuhu. Ne osvrće se, ni na tren. Nije ni ljuta na mene. Prosto je besna. Na život.

U poslednjem času, okreće se u mom pravcu: pogled joj je oštar, osmejak titra na usnama.

„U svakom slučaju“, dobacuje mi, „danas si skupio dovoljno materijala da pišeš čitavu nedelju dana.“

„Kako to?“, vičem ja u trenutku kad autobus kreće.

Ona stavlja kažiprst na čelo, da me podseti da još nije luda.